

Strasbūrā 2004.gada 2.jūlijā

Vispārējās pieejamības informācija
Greco Eval II Rep (2004) 4E

Otrā novērtēšanas kārtā

Latvijas novērtējuma ziņojums

Pieņemts GRECO 19. plenārsēdē
(Strasbūrā 2004. gada 28.jūnijā -2. jūlijā)

I. IEVADS

1. Latvija bija astotā GRECO dalībvalsts, kas tika novērtēta otrajā Novērtēšanas kārtā. GRECO novērtētāju grupā (*GRECO Evaluation Team*, turpmāk tekstā – „GET”) ietilpa Marija PAPAIOANNOU – Kipras Republikas Ģenerālprokuratūras padomniece, Tieslietu ministrija, Kestutis ZABORSKAS – Lietuvas Republikas Īpašā izmeklēšanas dienesta analītiskās un organizatoriskās nodaļas vadītājs un Eline WEEDA – Nīderlandes Tieslietu ministrijas Izmeklēšanas departamenta politikas veidotāja. Šis GET kopā ar Eiropas Padomes Sekretariāta pārstāvi apmeklēja Rīgu 2004. gada 3. – 6. februārī. Pirms vizītes GET speciālisti iepazinās ar visaptverošām atbildēm uz Novērtēšanas anketas jautājumiem (dokuments Greco Eval II (2003) 8E) un ar attiecīgajiem tiesību aktiem.

2. GET tikās ar šādu valsts iestāžu pārstāvjiem: Tieslietu ministrija, Prokuratūra, Noziedzīgi iegūto līdzekļu legalizēšanas novēršanas dienests, Valsts civildienesta pārvalde, Iekšlietu ministrija, Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrija, Valsts ieņēmumu dienests, Valsts kontrole, Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs. Bez tam GET tikās ar šādu nevalstisko institūciju pārstāvjiem: Zvērinātu revidentu asociācija, divas NVO (*Transparency International* un *Providus*), Zvērinātu advokātu asociācija.

3. Atgādinām, ka GRECO 10. plenārsēdē (2002. gada jūlijā) tika pieņemts lēmums organizēt Otro novērtēšanas kārtu laikā no 2003. gada 1. janvāra līdz 2005. gada 30. jūnijam un saskaņā ar GRECO Statūtu 10.3. pantu novērtēšanas procedūrā tiek aplūkotas šādas tēmas:

I tēma – Korupcijas rezultātā iegūtie līdzekļi: 4. Vadošais princips (korupcijas rezultātā iegūto līdzekļu atsavināšana un konfiskācija) un 19. Vadošais princips (saistība starp korupciju un noziedzīgi iegūto līdzekļu legalizāciju/organizēto noziedzību), kas paredzēti Eiropas Padomes Krimināltiesību pretkorupcijas konvencijas (ETS 173) 19. panta trešajā daļā, 13. un 23. pantā un ir saistoši Dalībvalstīm, kuras ir ratificējušas minēto Konvenciju;

II tēma – Valsts pārvalde un korupcija: 9. Vadošais princips (valsts pārvalde) un 10. Vadošais princips (valsts amatpersonas);

III tēma – Juridiskās personas un korupcija: 5. Vadošais princips (juridiskās personas) un 8. Vadošais princips (fiskālie tiesiskie akti), kas paredzēti Krimināltiesību pretkorupcijas konvencijas (ETS 173) 14., 18. un 19.2. pantā un ir saistoši Dalībvalstīm, kuras ir ratificējušas minēto Konvenciju.

Latvija ratificēja Krimināltiesību pretkorupcijas konvenciju 2001. gada 9. februārī.

4. Šis ziņojums ir sastādīts, pamatojoties uz atbildēm uz anketas jautājumiem un informāciju, kas saņemta Latvijas apmeklējuma laikā. Galvenais šī ziņojuma mērķis ir novērtēt to pasākumu efektivitāti, kurus Latvijas atbildīgās amatpersonas ir akceptējušas un veikušas, lai ievērotu 3. punktā uzskaitīto noteikumu prasības. Ziņojumā vispirms sniegts situācijas apraksts un pēc tam – kritiska analīze. Slēdzienos ietilpst GRECO pieņemtās rekomendācijas, kuras adresētas Latvijai un kuru mērķis ir pilnveidot Latvijas atbilstību minēto noteikumu prasībām.

II. I TĒMA - KORUPTĪVĀ CEĻĀ IEGŪTIE LĪDZEKĻI

a. Situācijas raksturojums

Neatliekamie pasākumi

5. Kriminālprocesa kodekss (turpmāk tekstā – KPK) paredz tiesības veikt īpašuma kratīšanu, izņemšanu un aresta uzlikšanu (XVI nodaļa – skat. I pielikumu). Aresta uzlikšanas rezultātā tiek “stingri ierobežotas” personas tiesības rīkoties ar savu īpašumu. Ja arests uzlikts naudas noguldījumiem, jebkādas operācijas ar tiem tiek izbeigtas. Ar „īpašumu” tiek saprasti nozieguma izdarīšanas rīki, vērtīgas mantas, dokumenti un “citi priekšmeti”. Pēc izmeklētāja, prokurora vai tiesneša pieprasījuma var tikt pieņemts lēmums par mantas arestu, lai novērstu minētā īpašuma nobēdzināšanu. Šis lēmums tiek izdots attiecībā uz apsūdzēto, aizdomās turamo vai personu, kas pēc likuma ir materiāli atbildīga par viņu darbību, vai uz citām personām, kuru rīcībā ir noziedzīgā ceļā iegūti līdzekļi. Šos pasākumus var piemērot attiecībā pret korupcijas rezultātā iegūtajiem līdzekļiem. Likuma „Par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanu” (turpmāk tekstā 1998. gada Likums) 4. nodaļa paredz, ka kredītiestādēm un finanšu institūcijām aizliegts veikt darījumus, kuri rada aizdomas par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju vai tās mēģinājumu. Kopš 2004. gada 1. februāra Noziedzīgi iegūto līdzekļu legalizēšanas novēršanas dienests ir tiesīgs izdot rīkojumu par kredītiestāžu un finanšu institūciju un citu personu finansiālo darījumu apturēšanu uz laiku, kas nav ilgāks par 45 dienām. KPK 169. pants paredz, ka uzņēmumiem, iestādēm un organizācijām, amatpersonām un citām fiziskajām personām pēc izziņas izdarītāja vai prokurora pieprasījuma jāizdod lēmumā par izņemšanu norādītie priekšmeti, dokumenti vai to noraksti. 1998. gada Likumā paredzētās kredītiestāžu un finanšu institūciju saistības ir noteiktas kā automātisks process, ar kuru tiek noteiktas ierobežotas tiesības iesaldēt aizdomīgus darījumus. KPK un 1998. gada Likums īpaši paredz izņemtā un arestētā īpašuma pārvaldību. Neeksistē sistēma, kas paredzētu automātiski izmeklēšanas uzsākšanu saistībā ar noziedzīgi iegūtiem līdzekļiem gadījumos, kad tiek konstatēti smagi koruptīvie noziedzīgie nodarījumi. Neeksistē neviens pagaidu pasākumu piemērošanas reģistrs. Latvijas valdība ir ierosinājusi vairākus jaunus pasākumus, kas papildinātu esošo sistēmu.¹

Konfiskācija

6. Konfiskācijas režīms ir paredzēts Krimināllikuma 36. pantā otrajā daļā, kurā teikts: “Bez pamatsoda notiesātajam var piespriest šādus papildsodus: 1) mantas konfiskācija; (...)”² Konfiskācija ir piemērojama noziedzīgiem nodarījumiem, kas paredzēti Krimināllikuma Sevišķajā daļā, un šo nodarījumu skaitā ietilpst ar kukuļošanu saistītie noziedzīgiem nodarījumi un cita starpā zādzība, laupīšana, krāpšana, piesavināšanās, izspiešana, kontrabanda, viltošana, bandītisms. KPK 66. pants paredz, ka “apsūdzētajam piederošie noziedzīga nodarījuma rīki konfiscējami” (1. punkts) un ka “vērtības un lietas, kas iegūtas noziedzīgā kārtā, vai kas bijušas paredzētas vai izlietas noziedzīga nodarījuma izdarīšanai, ir konfiscējamas vai arī izsniedzamas atpakaļ to īpašniekam” (2. punkts). Viss konfiskācijas režīms ir piemērojams pēc tiesas ieskatiem, kaut arī dažos pantos paredzēta obligāta konfiskācija. Tā, piemēram, valsts amatpersona, kas pieņem kukuli (320. panta pirmā daļa) var tikt sodīts ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz astoņiem gadiem, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas (pēc tiesas ieskatiem), un saskaņā ar 320. panta trešo daļu par kukuļa izspiešanu var tikt sodīts ar brīvības atņemšanu uz laiku no astoņiem līdz piecpadsmit gadiem, konfiscējot mantu

¹ Ierosinātie pasākumi, kas paredzēti jaunajā Kriminālprocesa likuma projektā, paplašinās esošos pasākumus, nodrošinot iespēju novērst rīcību ar noziedzīgi iegūtu līdzekļiem (249. pants) atkarībā no trīspakāpju testa, kura laikā jānosaka, ka īpašumam ir 1) nelegāls ieguves avots, 2) tas ir nozīmīgs pierādījums krimināllietas tiesvedībā un 3) tā nozīmīgums, lai nodrošinātu kompensāciju vai konfiskāciju.

² Krimināllikuma grozījumi paredz konfiskāciju kā pamatsodu.

(obligāti).³ Soda noteikšana par visiem noziedzīgiem nodarījumiem, par kuriem paredzēta mantas konfiskācija, neatkarīgi no tā, vai šī konfiskācija ir nosakāma pēc tiesas ieskatiem vai ir paredzēta kā obligāts soda mērs, Krimināllikuma 49.panta pirmajā daļā un 49. panta otrajā daļā ir aprakstīta kā soda mērs, kas piemērojams pēc tiesas ieskatiem. 49.panta pirmajā daļā teikts: “Ja tiesa, ievērojot vairākus vainīgā atbildību mīkstinošos apstākļus un vainīgā personību, atzīst par nepieciešamu noteikt viņam sodu, kas ir zemāks par minimālo robežu, kāda par attiecīgo noziedzīgo nodarījumu paredzēta likumā, (...) tā var sodu attiecīgi mīkstināt (...)” un 49. panta otrajā daļā teikts: “Uz tiem pašiem pamatiem tiesa var nepiemērot papildsodu, kas par attiecīgo noziedzīgo nodarījumu likumā paredzēts kā obligāts.”

7. Likumos nav paredzēti pasākumi, kas paredzētu konfiskāciju bez notiesāšanas vai *in rem*. No korupcijas iegūtā ekonomiskā labuma aprēķinā tiek ņemta vērā tikai un vienīgi tās mantas pārdošanas vērtība, par kuras konfiskāciju pieņemts lēmums. Ir iespēja konfiscēt noziedzīgi iegūtos līdzekļus, kas tikuši pārvērsti citā īpašumā. Tomēr pašreizējā situācijā pastāv iespēja izvairīties no konfiskācijas, vienkārši nododot īpašuma tiesības citai personai. Būtībā pierādīšanas pienākums lietās par noziedzīgi iegūto līdzekļu konfiskāciju ir uzlikts tikai valstij.⁴ Nav paredzēta iespēja novirzīt konfiskācijas prasību uz kompensāciju, tikai Sodū izpildes kodekss nodrošina nelielu atbalstu, jo tā 145. pants paredz, ka tiesu izpildītājs var konfiscēt tikai to prasījuma daļu, kas “nav apgrūtināta ar citām prasībām”.

Konfiskācija no „trešajām personām”

8. Parasti nepastāv iespēja konfiscēt to īpašumu, kura īpašuma tiesības likumīgā kārtā ir ieguvusi cita persona. Tomēr Krimināllikuma 42. panta trešā daļa⁵ paredz iespēju konfiscēt notiesātā īpašumā esošu mantu, ko tas nodevis (t.i., aizdevis, iznomājis, izīrējis) citai fiziskajai vai juridiskajai personai, jo šajā gadījumā notiesātā persona ir saglabājusi īpašuma tiesības.

Notiesājošu spriedumu skaits, kuru gadījumā mantas konfiskācija ir noteikta kā papildsods			
Gads	Notiesājošu spriedumu skaits		No tiem ar mantas konfiskāciju procentos
	Kopā	No tiem ar mantas konfiskāciju	
2002	12615	470	3,73
2001	12679	360	2,84
2000	12689	407	3,21
1999	12862	312	2,43
1998	12952	451	3,48

Naudas atmazgāšana⁶

9. Ņemot vērā Latvijas pieeju, ka visi noziedzīgi nodarījumi ir predikatīvi nodarījumi, 1998. gada Likuma 4. pants paredz, ka arī korupcijas rezultātā iegūti līdzekļi pieder pie noziedzīgi iegūtiem līdzekļiem. Spēkā esošie noteikumi par ziņošanu par aizdomīgiem darījumiem paredz, ka

³ Vēl viens piemērs: par noziedzīgiem nodarījumiem, kuri izdarīti atkārtoti vai kurus izdarījusi personu grupa pēc iepriekšējas vienošanās, soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz sešiem gadiem „ar mantas konfiskāciju vai bez tās” (pēc tiesas ieskatiem). 175.panta ceturtā daļa paredz: „par zādzību, ja tā izdarīta lielā apmērā, soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no trim līdz piecpadsmit gadiem, konfiscējot mantu” (obligāti).

⁴ Šis nozīmīgais jautājums ir ietverts ierosinātajos grozījumos, kas paredz pierādīšanas pienākuma uzlikšanu pretējai pusei.

⁵ Krimināllikuma 42. panta trešajā daļā teikts: „Var konfiscēt arī notiesātā īpašumā esošu mantu, ko tas nodevis citai fiziskajai vai juridiskajai personai”.

“Kredītiestāžu un finanšu iestāžu pienākums ir nekavējoties ziņot Kontroles dienestam (...)” par katru neparastu vai aizdomīgu finanšu darījumu⁷. Kontroles dienests savukārt var sniegt informāciju pirmstiesas izmeklēšanas iestādēm vai tiesām. Izmeklēšanas iestādes savukārt var vērsties ar pieprasījumu pie Kontroles dienesta.⁸ Latvijas atbildīgās amatpersonas ziņo, ka attiecībā uz korupcijas jomu Kontroles dienesta rīcībā ir salīdzināmās programmatūras sistēma, kas sniedz Kontroles dienestam iespēju pārraudzīt apmēram 43 000 civildienesta ierēdņu, salīdzinot Valsts ieņēmumu dienesta (turpmāk tekstā VID) reģistrus ar Kontroles dienesta reģistriem. Šādā veidā iespējams salīdzināt VID iesniegtās ienākumu deklarācijas ar Kontroles dienesta aizdomīgo darījumu pārskatiem, kuros minētas konkrētas personas. Kopš 1998. gada Kontroles dienests ir sniedzis izmeklēšanas iestādēm ziņas par 237 gadījumiem, kā rezultātā ir ierosinātas 64 izmeklēšanas lietas un apmēram 10 lietās ir ierosināta tiesvedība. Datu par notiesājošiem spriedumiem nav.

Korupcija un tiesiskā palīdzība. Tiesību aktos paredzētie pasākumi un sadarbība

10. Lai gan neeksistē speciāli tiesību akti, kas reglamentētu pretkorupcijas pasākumus/konfiskāciju, ir pieņemti likumi, kas reglamentē starptautisko sadarbību un ir piemērojami pretkorupcijas pasākumu/konfiskācijas gadījumos. KPK 12. sadaļa “Starptautiskā sadarbība krimināltiesiskajā jomā” paredz precīzus noteikumus attiecībā uz sadarbību krimināllietās, tajā skaitā uz kriminālprocesuālās kārtības

⁶ Vizītes laikā GET saņēma informāciju par to, ka 2004. gada 1. februārī ir stājušies spēkā Grozījumi „Likumā par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanu” ar kuriem ieviestas ievērojamas izmaiņas noziedzīgi iegūtu naudas līdzekļu legalizācijas novēršanas sistēmā

7. Grozījumi paredz ievērojami paplašināt to institūciju sarakstu, kurām uzlikts ziņošanas pienākums (loteriju un azartspēļu organizatori un valdītāji, uzņēmumi, kas nodarbojas ar valūtas maiņas operācijām, fiziskas un juridiskas personas, kuru profesionālā darbība ir saistīta ar finanšu darījumiem (pasta pakalpojumu sniedzēji, nodokļu konsultanti, zvērināti revidenti, notāri, advokāti utt.),

8. Sadarbība starp Kontroles dienestu un tiesībsargājošām iestādēm tiek regulēta ar likuma „Par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanu” VII nodaļu.

piemērošanu. KPK 473. pants paredz sadarbības iespēju neatkarīgi no tā, vai ar konkrēto ārvalsti ir vai nav noslēgts oficiāls līgums par krimināltiesisko sadarbību, kā arī attiecīgos kontaktpunktus abos minētajos gadījumos. 476. pantā ir noteikta starptautiskās sadarbības lūguma forma, kas ir viegli identificējama veidlapa: lūguma iesniedzējas institūcijas nosaukums, lūguma priekšmets un būtība, noziedzīgā nodarījuma apraksts un juridiskā kvalifikācija, informācija, kas var palīdzēt identificēt personu, kā arī cita informācija, kas nepieciešama lūguma izpildei. 49. pantā (“Lūgums par procesuālās darbības izpildi ārvalstīs”) paredzētas Latvijas puses procesa virzītāja darbības. Procesā virzītājs iesniedz vajadzīgo dokumentāciju atbilstošajai Latvijas iestādei, kura pēc tās akceptēšanas nosūta to lūgumu saņēmējai valstij. 12. nodaļa paredz šo pašu procesu gadījumā, ja Latvija ir lūgumu saņēmēja valsts.

b. Analīze

12. Latvijas atbildīgās amatpersonas norāda, ka pirms sprieduma taisīšanas attiecībā uz aresta uzlikšanu mantai (naudas līdzekļiem un citai mantai) tiek piemērots KPK 175. pants, kas

paredz: "Lai nodrošinātu civilprasību vai iespējamo mantas konfiskāciju, izziņas izdarītājam vai prokuroram jāuzlik arests apsūdzētā vai aizdomās turētā, vai to personu mantai, kuras pēc likuma ir materiāli atbildīgas par viņu darbību, vai citu personu mantai, pie kurām atrodas noziedzīgā kārtā iegūtā manta." GET uzskata, ka esošais tiesiskais pamatojums attiecībā uz aresta uzlikšanu korupcijas rezultātā iegūtajiem līdzekļiem ir (kopumā) adekvāts. 175. pants nosaka striktus īpašuma tiesību ierobežojumus attiecībā uz apsūdzētā vai aizdomās turētā, vai to personu mantu, kuras pēc likuma ir materiāli atbildīgas par viņu darbību. Šīs pilnvaras tiek piešķirtas izziņas izdarītājam vai prokuroram un piemērojamas arī attiecībā pret to personu īpašumu, kuru valdījumā atrodas noziedzīgā kārtā iegūti līdzekļi.

13. Tomēr GET atzīmē, ka spēkā esošās tiesību normas nesatur noteikumus, kas nodrošinātu iespēju likumā paredzētā kārtībā uzlikt arestu īpašumam, kura vērtība atbilst noziedzīgā veidā iegūto līdzekļu vērtībai (tādas pašas vērtības īpašumam) gadījumos, kad nav iespējams atklāt reālos noziedzīgi iegūtos līdzekļus vai kad jebkāda iemesla dēļ nav iespējams konfiscēt noziedzīgi iegūtos līdzekļus. Vizītes laikā GET atkārtoti saņēma apstiprinājumu tam, ka tiesiskie akti, kas paredzētu aresta uzlikšanu atbilstošas vērtības īpašumam, būtu ārkārtīgi vēlamī un lietderīgi tiesībsargājošo institūciju ikdienas izmeklēšanas darbam attiecībā uz organizētās noziedzības aktivitātēm, tajā skaitā attiecībā uz korupciju. Bez tam GET uzskata, ka Latvijas normatīvo aktu sistēmā pastāv nopietni trūkumi, kas var traucēt tiesiskajos aktos paredzēto pasākumu īstenošanu gadījumos, kad noziedzīgi iegūtie līdzekļi atrodas trešo pušu rokās. Attiecībā uz konfiskāciju jāatzīmē, ka nepastāv iespēja konfiscēt noziedzīgi iegūtos līdzekļus gadījumos, kad trešā persona ir likumīgā veidā ieguvusi īpašuma tiesības uz šiem līdzekļiem. Vienīgais izņēmums no šī noteikuma ir paredzēts Krimināllikuma 42.panta trešajā daļā (skat. 3. punktu augstāk). Latvijas izmeklēšanas institūciju un prokuratūras darbinieki atkārtoti norādīja, ka šis ierobežojums rada viņiem galvenās grūtības un atzina, ka iespējamā konfiskācija ļoti bieži padarīta neiespējama, gluži vienkārši nododot īpašuma tiesības uz noziedzīgi iegūtu mantu trešajām personām. GET tika paskaidrots, ka pašlaik parlamenta apstiprināšanai ir iesniegts jauns likumprojekts (vizītes laikā tas atradās otrajā lasījumā) un ir sagaidāms, ka šis likumprojekts tiks apstiprināts. Šis likums atrisinās jautājumu par aresta uzlikšanu mantai, kas atrodas trešās personas īpašumā. GET uzskata, ka konfiskācija var būt iespējama tikai tad, ja jau izmeklēšanas sākuma stadijās izmeklētāju rīcībā ir tiesību aktos paredzēti pagaidu pasākumi, kas ļauj novērst iespējamo mantas izšķiešanu. Tādējādi **GET iesaka ieviest normatīvajos aktos mehānismus, kas nodrošinātu 1) efektīvu pagaidu „iesaldēšanu” un konfiskāciju līdzekļiem, kas atrodas trešo personu īpašumā, 2) iespēju konfiscēt līdzekļus, kuru vērtība ir ekvivalenta korupcijas rezultātā iegūto līdzekļu vērtībai.**

14. GET tika informēts, ka neraugoties uz spēkā esošajiem normatīvo aktu ierobežojumiem attiecībā uz aresta uzlikšanu trešās personas līdzekļiem, šādi preventīvi pasākumi tiek pienācīgi realizēti gadījumos, kad tiek atklāti/konstatēti korupcijas rezultātā iegūtie līdzekļi. GET tika arī informēts, ka policija daudzos gadījumos efektīvi piemērojusi šādus preventīvos pasākumus. Policija minēja piemērus, kad ticis uzlikts arests līdzekļiem, kuru vērtība sasniedz 500 000 LVL (apmēram 770 000 eiro). Policija un prokuratūra labi pārzina tiesiskās normas, un GET uzskata, ka šīs institūcijas ir labi apgādātas ar līdzekļiem, kas nepieciešami finanšu līdzekļu izsekošanai. Operatīvos pasākumus regulē Operatīvās darbības likums, kas paredz operatīvās darbības pasākumu piemērošanas kārtību. Izziņas iestādēm ir iespēja tieši piekļūt attiecīgajiem reģistriem un attiecīgajiem banku dokumentiem. Parasti tas notiek ciešā sadarbībā ar Kontroles dienestu. GET uzskata, ka korupcijas rezultātā iegūto līdzekļu atklāšanas mehānisms ir apmierinošs.

15. Tomēr GET nav pilnībā pārliecināta, ka lietas izmeklēšanas sākumā pienācīga uzmanība tiek pievērsta nepieciešamībai veikt ekonomisko izmeklēšanu attiecībā uz aizdomās turamo, lai identificētu korupcijas rezultātā iegūtos līdzekļus nolūkā ātri veikt pagaidu pasākumus, tādējādi novēršot šādu līdzekļu izšķiešanas iespēju. GET ir radies iespaids, ka izmeklēšanas sākumā izziņas izdarītāji/prokurori galveno uzmanību pievērš tam, lai iegūtu nepieciešamos pierādījumus, kas ļautu ierosināt lietu. **Tādējādi GET ierosina 1) sagatavot speciālas vadlīnijas policistiem un prokuroriem attiecībā uz pasākumiem, kas veicami, lai efektīvi atklātu apsūdzētā rīcībā esošos līdzekļus, it īpaši korupcijas gadījumu izmeklēšanas sākumā; 2) pastiprināt policistu un prokuroru sadarbību izmeklēšanas sākuma stadijā, lai nodrošinātu iespēju, ka ekonomiskās izmeklēšanas rezultātā iespējams uzlikt arestu korupcijas rezultātā iegūtajiem līdzekļiem.**

16. Konfiskācijas sistēmu Latvijā galvenokārt reglamentē Krimināllikuma 36. pants, un konfiskācija notiek uz tiesas sprieduma pamata. Īpašuma konfiskācija notiesātajam tiek piemērota kā papildsods tikai par nodarījumiem, kas paredzēti Krimināllikuma Sevišķajā daļā, un 42. panta otrajā daļā ir paredzēta mantas konfiskācijas kārtība. Ar kukuļošanu saistītie noziedzīgie nodarījumi ir paredzēti minētajā Sevišķajā daļā. GET atzīmē, ka konfiskācija nav obligāts sods attiecībā uz visiem ar kukuļošanu saistītajiem noziedzīgiem nodarījumiem, kas paredzēti Krimināllikumā. Tā, piemēram, Krimināllikuma 320. panta otrā daļa paredz, ka mantas konfiskācija ir obligāts papildsods par kukuļa pieņemšanu, ja šīs darbības “izdarītas atkārtoti vai lielā apmērā vai ja tās saistītas ar kukuļa pieprasīšanu”. 320. panta trešā daļa paredz obligātu mantas konfiskāciju, ja “tās (darbības) saistītas ar kukuļa izspiešanu vai ja tās izdarījusi personu grupa pēc iepriekšējas vienošanās vai valsts amatpersona, kas ieņem atbildīgu stāvokli”. Mantas konfiskācija tiek noteikta pēc tiesas ieskatiem par: a) starpniecību kukuļošanā, ja šīs darbības izdarījusi valsts amatpersona (Krimināllikuma 320. panta otrā daļa); b) kukuļdošanu, ja to izdarījusi valsts amatpersona vai šādas darbības izdarītas atkārtoti (323.panta otrā daļa); c) par valsts amatpersonai noteikto ierobežojumu pārkāpšanu (325. pants); d) neatļautu piedalīšanos mantiskos darījumos, ko izdarījusi valsts amatpersona (326. panta otrā daļa). GET uzskata par apmierinošu faktu, ka tiesai ir piešķirtas tiesības pēc saviem ieskatiem noteikt mantas konfiskāciju par vairumu ar korupciju saistītiem noziedzīgiem nodarījumiem, un uzskata, ka esošās tiesiskās normas attiecībā uz korupcijas rezultātā iegūto līdzekļu konfiskāciju saskaņā ar tiesas spriedumu, kas paredzētas Krimināllikuma 36. un 42. pantā, ir adekvātas un lielā mērā atbilst Krimināltiesību pretkorupcijas konvencijas 19. panta prasībām.

17. GET atzinīgi novērtē faktu, ka 42. panta piemērošanas apjoms attiecas uz visu notiesātā mantu neatkarīgi no tā, vai noziedzīgi iegūtie līdzekļi ir vai nav pārvērsti citā mantas formā. 42. panta trešā daļa paredz arī iespēju konfiscēt mantu, ko notiesātais nodevis kādai juridiskajai personai.

18. Attiecībā uz noziedzīgi iegūto līdzekļu (tajā skaitā korupcijas rezultātā iegūto līdzekļu) konfiskāciju saskaņā ar spēkā esošajām tiesiskajām normām pierādījuma pienākums ir valstij. GET ir radies iespaids, ka Latvijas atbildīgās amatpersonas pilnībā izprot grūtības, kas rodas sakarā ar nepieciešamību pierādīt netiešā ceļā nelikumīgi iegūto līdzekļu pretlikumību. GET ir saņēmusi informāciju, ka parlamentam ir iesniegts Kriminālprocesa likuma likumprojekts, kas paredz uzlikt pierādījuma pienākumu aizdomās turamajam. GET uzskata, ka Latvijas atbildīgajām institūcijām ir jāapsver iespēja pārcelt pierādījuma nastu uz aizdomās turamo, lai attiecīgos gadījumos palīdzētu tiesai noteikt noziedzīgi iegūtos līdzekļus, kuriem piemērojama konfiskācija.

III. II TĒMA – VALSTS PĀRVALDE UN KORUPCIJA

a. Situācijas raksturojums

Valsts iekārta

19. Latvijas Republikas Konstitūcija (Satversme) reglamentē vispārīgos Prezidenta ievēlēšanas principus, kā arī Saeimas (parlamenta), Ministru kabineta, tiesu sistēmas un Valsts kontroles darbības principus. Konstitūcija paredz, ka valsts pārvalde ievēro cilvēktiesības un darbojas sabiedrības interesēs, aizliedz interešu konflikta iespējas, veicina atklātuma un savlaicīguma principu ievērošanu, dienesta standartu ievērošanu, nodrošina sabiedrības informēšanu un informācijas pieejamību. Satversmes IV nodaļa paredz, ka Ministru kabinets sastāv no Ministru prezidenta un viņa aicinātiem ministriem, 57. pants paredz, ka ministriju skaitu nosaka likums, un 58. pants paredz, ka valsts pārvaldes iestādes ir padotas Ministru kabinetam. Valsts pārvaldes vispārīgie principi ir noteikti Valsts pārvaldes iekārtas likumā. Tajā definētas un nošķirtas institūcijas un ierēdņi kā “sākotnējās publiskās personas” (tiešā pārvaldē) un “atvasinātās publiskās personas”(netiešā pārvalde) ⁷, kā arī paredz vairākus jaunus noteikumus, *inter alia* ministriju un citu valsts institūciju tiesības, īpašu administratīvo uzdevumu deleģēšanu privātpersonām, sabiedrības līdzdalību valsts pārvaldē, sadarbību valsts pārvaldē, administratīvo lēmumu pārbaudi un atbildību par administratīvajiem lēmumiem.

Sabiedrības iesaistīšana

20. 2002. gada beigās viens no visnozīmīgākajiem korupcijas apkarošanas jomas pasākumiem bija Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja (turpmāk tekstā KNAB) izveidošana. Tagad šajā birojā strādā 120 darbinieki un tas veic triju veidu pasākumus: korupcijas novēršana, korupcijas gadījumu izmeklēšana un sabiedrības informēšana. Tā uzdevumos ietilpst arī koordinēt pretkorupcijas pasākumu ieviešanu valsts un pašvaldību institūcijās. KNAB ir izstrādājis un iesniedzis Ministru Kabinetam Nacionālo korupcijas novēršanas un apkarošanas stratēģiju, kuras rezultātā tiek izstrādāta Korupcijas novēršanas un apkarošanas valsts programma¹⁰. Ziņojumu iesniegšanas sistēmas – KNAB Ziņojumu centra izveide ir pretkorupcijas pasākumu ieviešanas paraugs. Neeksistē pretkorupcijas pasākumu efektivitātes kontrole vai cita pretkorupcijas pasākumu efektivitātes novērtēšanas forma. Sabiedrības informētības veidošanas process atrodas sākumstadijā. Latvijas atbildīgās amatpersonas plāno veidot TV programmas, kas būtu veltītas korupcijas novēršanas tēmai.

Informācijas pieejamība

21. Informācijas atklātības likums (turpmāk tekstā IAL) nosaka valsts pārvaldes un pašvaldību institūciju rīcībā esošās informācijas pieejamību sabiedrībai. Pastāv noteikums par informācijas pieejamību⁸, un šo informāciju var pieprasīt gan mutiski, gan rakstiski. Izņēmums ir 5. pantā paredzētā ierobežotas pieejamības informācija (II pielikums). Informācija var tikt klasificēta kā ierobežotas pieejamības informācija, ja tā paredzēta un noteikta iestādes iekšējai lietošanai, saistīta ar valsts noslēpumu vai personas privāto dzīvi, vai attiecas uz atestācijas, eksāmenu,

9 Skat. II pielikumu.

10 Skat. II pielikumu

11. Pēc vizītes Latvijas atbildīgās personas sniedza GET informāciju, ka MK ir pieņēmis šo stratēģiju 2004.gada 8.martā

12 “Informācija ir pieejama sabiedrībai visos gadījumos, kad likumā nav noteikts citādi” un “Vispārpieejamo informāciju sniedz jebkuram, kas to vēlas saņemt, ievērojot personu vienlīdzību informācijas iegūšanā. Pieprasītājam nav īpaši jāpamato sava interese par šādu informāciju, un to viņam nevar liegt tāpēc, ka šī informācija neattiecas uz pieprasītāju”.

iesniegto projektu, konkursu (izņemot valsts iepirkumu) un citu līdzīga rakstura novērtējumu procesu. Lēmumu par ierobežotas pieejamības informācijas statusa noteikšanu pieņem informācijas autors vai institūcijas vadītājs. IAL 12. pants paredz, ka gadījumā, ja institūcija atsaka sniegt rakstveidā pieprasīto informāciju, *“tā savā rakstveida atteikumā norāda, uz kāda pamata pieprasījums pilnīgi vai daļēji atteikts, kur un kādā termiņā šo atteikumu var pārsūdzēt”*. Ja atteikums tiek pamatots ar to, ka institūcijas rīcībā nav pieprasītās informācijas, minētajai institūcijai ir jānorāda tā institūcija, kurā iespējams saņemt pieprasīto informāciju. Personai ir tiesības apstrīdēt lēmumus gan par administratīvajiem, gan juridiskajiem jautājumiem. Šī Likuma ievērošanu uzrauga Valsts Datu inspekcija. Pastāv maksas informācijas pakalpojumu sniegšanas sistēma. Vispārējās pieejamības informācijas sniegšanai jābūt bezmaksas pakalpojumam, bet maksa par pakalpojumu, ja tā tiek piemērota, nedrīkst pārsniegt informācijas meklēšanas, papildus apstrādāšanas un kopēšanas izmaksas.

Sabiedrības līdzdalība lēmumu pieņemšanā

22. Publiska apspriešana tiek nodrošināta vairākos valsts pārvaldes, reģiona un vietējo pašvaldību līmeņa forumos. Šajā jomā galvenais tiesību akts ir Valsts pārvaldes iekārtas likums, kas paredz vadošo principu: demokrātisku, likumisku un efektīvu sabiedrības līdzdalību valsts pārvaldē. Saskaņā ar šī Likuma 48. pantu šā likuma mērķa sasniegšanai iestāde savā darbībā iesaista sabiedrības pārstāvjus (sabiedrisko organizāciju un citu organizētu grupu pārstāvjus, atsevišķas kompetentas personas), iekļaujot viņus darba grupās, konsultatīvajās padomēs vai lūdzot sniegt atzinumus. Ja iestāde pieņem lēmumu, kas neatbilst ievērojamas sabiedrības daļas viedoklim, tā šo lēmumu īpaši pamato. Kopš 2004. gada 1. februāra Administratīvā procesa likums nosaka, ka institūcijai pirms potenciāli nelabvēlīga lēmuma pieņemšanas ir pienākums apzināt un novērtēt to personu viedokli, attiecībā uz kurām šis lēmums ir nelabvēlīgs. Izņēmumi noteikti attiecībā uz neatliekamā kārtībā pieņemamiem administratīvajiem aktiem vai aktiem, kas tiek uzskatīti par maznozīmīgiem aktiem, taču izņēmuma gadījumos nepieciešams sniegt rakstveida pamatojumu. Vietējā līmenī šos jautājumus reglamentē likums „Par pašvaldībām”, kas nosaka, ka pašvaldību sēdes ir atklātas, izņemot atsevišķus gadījumus. Arī šajā Likumā ir paredzēta sabiedrības līdzdalība lēmumu pieņemšanas procesā, kā arī pašvaldības lēmumu, rīkojumu un sēžu protokolu publicēšana bez maksas. Paziņojums par pašvaldības sēdi ir jāsniedz likumā paredzētajā formā un laikā. Vides jautājumu plānošanā ir noteikts sabiedrības līdzdalības princips.⁹

Administratīvā procesa kontrole

23. 2004. gada 1. februārī stājās spēkā Administratīvā procesa likums. Šis Likums paredz tiesības apstrīdēt administratīvo aktu augstākstāvošā iestādē. Likums vai Ministru kabineta noteikumi var noteikt citu institūciju, kurā attiecīgais administratīvais akts ir pārsūdzams. Ja šāda institūcija nav noteikta vai ja šī institūcija ir Ministru kabinets, minēto aktu var pārsūdzēt tiesā. Iesniegumu par administratīvā akta pārsūdzēšanu var iesniegt mutiski vai rakstiski.

⁹ Likums Par vides aizsardzību paredz sabiedrības viedokļa uzklaušanu: gadījumos, kad kompetentā institūcija ir pieņēmusi slēdzienu, ka nepieciešams veikt iespējamā videi nodarītā kaitējuma novērtēšanu, šis novērtēšanas ierosinātais publicē ziņojumu oficiālajā avīzē “Latvijas Vēstnesis” un vismaz vienā iepilānotā pasākuma veikšanas vietas vietējā avīzē, kā arī organizē pilsoņiem iespēju iesniegt rakstiskus priekšlikumus par iespējamo šī pasākuma ietekmi uz vidi, kā arī atsevišķi informē visus tos īpašniekus un īpašumtiesību valdītājus, kuru īpašumi atrodas iepilānotā pasākuma vietas apkaimē. Pēc kompetentas institūcijas, reģionālās vides pārvaldes –valsts Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas pārvaldes vai ne mazāk kā 10 ieinteresēto personu pieprasījuma ierosinātais organizē iepilānotā pasākuma sabiedrisko apspriešanu. Šajā apspriešanā var piedalīties un savu viedokli izteikt katra ieinteresētā persona. Daži pilsoniskās sabiedrības pārstāvji vizītes laikā paziņoja GET, ka “patiesībā sabiedrības līdzdalība teritoriālās attīstības plānošanā bieži vien ir formāls pasākums”.

Saskaņā ar Administratīvā procesa likumu pati administratīvā procesa būtība ir tiesu realizētā kontrole pār institūciju izdoto administratīvo aktu un to faktiskās rīcības likumību, kā arī publisko tiesisko saistību un personas tiesību noskaidrošana. Administratīvās lietas izlemj pirmās instances tiesa, kā arī apelācijas kārtībā otrās instances tiesa pēc administratīvā procesa puses iesnieguma. Administratīvās lietas puse var iesniegt sūdzību par otrās instances tiesas nolēmumu kasācijas kārtībā. GET saņēma informāciju, ka tiek apsvērta ombuda nodibināšanas iespēja.

Tiesībsargs

24. Latvijā neeksistē ombuda (tiesībsarga) institūcija, bet eksistē institūcijas, kuru pienākums ir aizstāvēt cilvēktiesības un uzstāties kā individu interešu aizstāvim tiesas procesā. Šīs institūcijas ir Valsts Cilvēktiesību birojs un Prokuratūra. Latvijā neeksistē tradicionālais ombuds, kas izskata sūdzības par valsts institūciju pieļautajiem tiesību pārkāpumiem. Tomēr vizītes laikā tika konstatēts, ka eksistē vairākas uzraudzības institūcijas (piemēram, Patērētāju tiesību aizsardzības centrs, Bērnu tiesību aizsardzības centrs, Valsts Darba inspekcija, Valsts Datu inspekcija utt.), kas daļēji darbojas kā ombuda institūcijas savā jomā un izskata sūdzības attiecībā uz savas darbības nozarē pieļautajiem tiesību pārkāpumiem. Vizītes laikā GET saņēma informāciju, ka tiek apsvērta ombuda nodibināšanas iespēja.

Darbs valsts pārvaldē

25. Civildienesta amata kārtību reglamentē Valsts Civildienesta likums, kas paredz arī pretendentu konkursa kārtību, civildienesta ierēdņu¹⁰ vispārīgos pienākumus, amata pienākumus un civildienesta ierēdņu tiesības. Šis likums nav obligāti piemērojams visiem publisko institūciju amatiem¹¹. Civildienesta ierēdņu apmācību veic Latvijas Valsts administrācijas skola, un mācību programmā ietilpst civildienesta principi, ētika, Eiropas Savienības politika un valsts pārvaldes kārtība. Skola ir sagatavojusi un ieviesusi speciālu 16 stundu pretkorupcijas programmu. Tiek noturēti papildu semināri par interešu konflikta un profesionālās ētikas jautājumiem. 12 pasniedzēji notur seminārus valsts reģionos. 2002. gadā apmācībās piedalījās 800 civildienesta ierēdņu, 2003. gadā – 500 ierēdņu. Valsts Civildienesta likums paredz valsts civildienesta ierēdņu atlases standarta noteikumus, un šo atlasīti uzrauga Valsts Civildienesta pārvalde, kas ir tiesīga izskatīt sūdzības (tomēr likums nenosaka augsta ranga amatu pretendentu iesniegumu datu pārbaudi). Šis Likums nav piemērojams civildienesta ierēdņiem, kas piesakās darbā pastarpinātās pārvaldes (pašvaldību) iestādēs. Šai civildienesta ierēdņu kategorijai tie piemērots Darba likums. Neeksistē oficiāla ierēdņu rotācijas sistēma kā korupcijas apkarošanas pasākums, tomēr tiek piemērotas parastā paaugstināšanas amatā, pazemināšanas amatā un pārcelšanas citā amatā prakse.

Interešu konflikti

26. Tiesiskā bāze eksistē kopš 1995. gada, kad tika pieņemts Korupcijas novēršanas likums, kas 2002. gada 10. maijā tika aizstāts ar Likumu „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā”, kas reglamentē to valsts amatpersonu darbību, kuru pienākumi var ietekmēt viņu personiskās intereses.¹² II nodaļā ir noteikti ierobežojumi un aizliegumi valsts amatpersonām, ar kuriem šīm amatpersonām tiek noteikti amatu savienošanas ierobežojumi, ienākumu gūšanas ierobežojumi, komercdarbības ierobežojumi, dāvanu pieņemšanas

¹⁰ Civildienesta ierēdņa definīciju skat. IV pielikumā.

¹¹ Publiskās personas un publiskās institūcijas definīciju skat. II pielikumā.

¹² Skat. V pielikumu.

ierobežojumi, ziedojumu pieņemšanas ierobežojumi, aizliegums būt par pārstāvi, aizliegums saņemt papildu maksu, reklamēšanās ierobežojumi, ierobežojums rīkoties ar valsts vai pašvaldību mantu un ierobežojums informācijas izmantošanā. Šie aizliegumi saistīti ar valsts amatpersonas darba pienākumu izpildi, pilnvaru izmantošanu, sadarbību ar komercsabiedrībām, piemēram, ierobežojumi, kas noteikti valsts amatpersonas funkciju pildīšanā, ja šī amatpersona agrāk strādājusi komercsabiedrībā.¹³ 9. pants nosaka, ka valsts amatpersonai, kamēr tā ir valsts vai pašvaldības kapitāla daļu turētāja pārstāvis kapitālsabiedrībā, kā arī trīs gadus pēc šo pienākumu pildīšanas ir aizliegts saņemt jebkāda veida mantiskus labumus, pieņemt dāvanas no attiecīgās kapitālsabiedrības¹⁴, iegādāties šīs kapitālsabiedrības akcijas vai ieņemt amatus šajā kapitālsabiedrībā. 10. pants paredz šī režīma piemērošanu prezidentam, Saeimas deputātiem, premjerministram, premjerministra vietniekiem, kā arī sniedz to valsts amatpersonu un viņu radnieku sarakstu, kuras nedrīkst būt tādas kapitālsabiedrības dalībnieki, akcionāri, biedri vai tādi individuālie komersanti, "kas saņem attiecīgās pašvaldības pasūtījumus par iepirkumiem pašvaldības vajadzībām (...), izņemot gadījumus, kad to piešķir atklāta konkursa rezultātā". Šie ierobežojumi ir spēkā divus gadus pēc tam, kad valsts amatpersonas beigušas pildīt attiecīgā valsts amatpersonas amata pienākumus. Šis režīms ir piemērojams arī pašvaldību ierēdņiem, kuri iestājušies darbā komercsabiedrībā, un arī šajā gadījumā aizliegums ir spēkā divus gadus pēc amatpersonas amatu pienākumu pildīšanas beigām. 11. pants paredz, ka valsts amatpersona nedrīkst izdot administratīvos aktus, veikt uzraudzības, kontroles, izziņas vai sodīšanas funkcijas, slēgt līgumus vai veikt citas darbības attiecībā uz saviem darījumu partneriem arī divus gadus pēc līgumisko attiecību izbeigšanās. 14. pants nosaka, ka valsts amatpersonai vai koleģiālai institūcijai ir aizliegts pieņemt jebkādas lēmumus attiecībā uz ziedotāju divus gadus pēc ziedojuma vai finansiālas palīdzības saņemšanas.

27. Lai novērstu korupciju, KNAB ir pilnvarots veikt Likuma „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” un citos tiesiskajos aktos valsts amatpersonām noteikto papildus ierobežojumu ievērošanas uzraudzību. Kopš 2003. gada maija KNAB ir atklājis un izmeklējis vairāk nekā 10 šī likuma pārkāpuma gadījumus. Divi no tiem tika iesniegti prokuratūrā kriminālvajāšanai.

Ētikas kodekss

28. 2001. gada 9. janvārī Latvijas Ministru kabinets apstiprināja instrukciju “Ierēdņa uzvedības principi”. Šajā dokumentā ir noteikti vispārīgie uzvedības principi. Tikai septiņi dienesti ir izstrādājuši plašus, praksē piemērojamus uzvedības kodeksus: Valsts leņģemumu dienests, Valsts Kontrole, Muita, Prokuratūra, Advokātu kolēģija, Zvērināto notāru biedrība un Kontroles dienests. Sankcijas, kas piemērojamas kodeksa pārkāpumu gadījumos, ir atkarīgas no konkrētā kodeksa: Valsts leņģemumu dienesta ētikas kodeksa pārkāpuma gadījumā saskaņā

¹³ 11. (1) pants *inter alia* aizliedz valsts amatpersonai "...izdot administratīvos aktus, veikt uzraudzības, kontroles, izziņas vai sodīšanas funkcijas, slēgt līgumus vai veikt citas darbības, kurās šī valsts amatpersona, tās radnieki vai darījumu partneri ir personiski vai mantiski ieinteresēti", un 11. (2) pants paredz, ka valsts amatpersona *inter alia* "nedrīkst izdot administratīvos aktus (...) attiecībā uz saviem darījumu partneriem arī divus gadus pēc līgumisko attiecību izbeigšanās".

¹⁴ 13. pants nosaka dāvanu pieņemšanas ierobežojumus no radniekiem un fiziskām un juridiskām personām, nosakot dāvanu finansiālās vērtības robežas, kā arī paredz, ka tad, ja valsts amatpersona ārpus valsts amatpersonas amata pienākumu pildīšanas ir pieņēmusi dāvanas no fiziskajām vai juridiskajām personām, tā divus gadus pēc dāvanas pieņemšanas nav tiesīga attiecībā uz dāvanas devēju izdot administratīvo aktu vai veikt uzraudzības, kontroles, izziņas un sodīšanas funkcijas.

ar Darba likumu tiek piemērotas disciplinārās sankcijas, Latvijas Prokuratūras ētikas kodeksa pārkāpuma gadījumā tiek piemērots rājiens, publiska atvainošanās vai pat atbrīvošana no darba. Praksē visefektīvākais ir bijis Valsts leņķmumu dienesta ētikas kodekss: 2002. un 2003. gadā disciplinārās sankcijas tika piemērotas 585 civildienesta ierēdņiem, no viņiem 36 tika atbrīvoti no darba, 15 – pazemināti amatā vai pārcelti citā amatā, 60 ierēdņiem tika samazināta darba alga. 258 ierēdņiem tikai piemērotas sankcijas par nolaidīgu darba pienākumu pildīšanu. Neeksistē īpaša kārtībā, kādā vadītāji tiek iepazīstināti ar šiem kodeksiem.

Dāvanas

29. Vispārīgais noteikums paredz, ka valsts amatpersonas nedrīkst pieņemt ne tiešas, ne netiešas dāvanas. Ierobežotos gadījumos, kas minēti iepriekš, atļauts pieņemt dāvanas no radniekiem vai uzņēmumiem. Valsts amatpersonas var pieņemt dāvanas no fiziskām un juridiskām personām tikai tad, ja tās nepilda savus amata pienākumus, ar noteikumu, ka viena ziedotāja gada laikā piešķirtās dāvanas nepārsniedz “vienas minimālās mēnešalgas vērtību” (80 LVL – apmēram 120 eiro) un minētā valsts amatpersona divus gadus pirms dāvanas saņemšanas nav veikusi savas amata pilnvaras attiecībā pret ziedotāju. Paredzētās sankcijas ir naudassods apmērā no 50 LVL (apmēram 75 eiro) līdz 250 LVL (apmēram 375 eiro). Ja dāvana tiek saņemta oficiālo amata pienākumu pildīšanas laikā (diplomāta pienākumu pildīšanas laikā vai ārvalstu delegāciju uzņemšanas laikā), dāvanas tiek reģistrētas oficiālā reģistrā un to izmantošanu nosaka Ārlietu ministrija. Šīs dāvanas ir valsts īpašums. Kārtību, kādā tiek izmantotas dāvanas, kas neietilpst diplomātisko dāvanu skaitā, nosaka Ministru kabineta noteikumi.

Pienākums ziņot par noziedzīgu nodarījumu

30. Krimināllikuma 315. pants paredz katra pilsoņa pienākumu ziņot par “smagiem un īpaši smagiem” noziegumiem.¹⁵ Latvijas tiesību akti neparedz šādu papildus pienākumu attiecībā uz valsts amatpersonām. Neeksistē īpaši pasākumi, kuru mērķis būtu aizsargāt valsts amatpersonas, kuras ziņo par noziegumiem.

Disciplinārsodu piemērošanas kārtība

31. Neeksistē neviena saistītā institūcija, kas veiktu pārbaudi disciplinārlietās par valsts amatpersonu amatpārkāpumiem un koruptīviem nodarījumiem. Šīs lietas atrodas gan valsts institūciju, gan Valsts Civildienesta pārvaldes, gan arī vispārīgajā premjerministra jurisdikcijā. Tiesnešu pārraudzību veic Tiesnešu disciplinārlietu kolēģija, prokuroru pārraudzību – virsprokurori, virsprokuroru pārraudzību veic ģenerālprokurors. Amatpersonas ir tiesīgas apstrīdēt uzliktos disciplinārsodus tiesā. Nav pieejami reģistri, kuros būtu reģistrēti ētikas kodeksu pārkāpumi vai par šiem pārkāpumiem piemērotie sodi. Disciplinārlietu procesa un

---

¹⁵ “Par neziņošanu, ja ir droši zināms, ka tiek gatavots vai izdarīts smags vai sevišķi smags noziegums, soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz četriem gadiem vai ar arestu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu līdz sešdesmit minimālajām mēnešalgām.”

kriminālprocesa kārtība ir nodalīta, taču disciplinārlietas ierosināšana neizslēdz iespēju ierosināt krimināllietu.

b. Analīze

32. GET atzīmē, ka kopš 2001. gada valsts pārvaldē ir sasniegts vērā ņemams progress un ir ieviesti normatīvie akti, kas reglamentē valsts pārvaldes darbību un uzbūvi un civil dienesta veidošanu. Ir veikti atbilstoši pasākumi, lai izveidotu korupcijas apkarošanas institūcijas. Valdības veikto pasākumu rezultātā 2002. gada beigās nodibināts Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs (KNAB). Birojs uzsāka Korupcijas apkarošanas stratēģijas izstrādi, kas vizītes laikā bija iesniegta valdībai izskatīšanai. Ja šī stratēģija tiks apstiprināta, tiks izveidota programma (rīcības plāns), kas valdībai jāapstiprina 2004. gada otrajā pusē.

33. GET atzīst, ka pirms KNAB nodibināšanas 2002. gada beigās nebija iespējams sagaidīt sekmīgu sabiedrības līdzdalības nodrošināšanas pasākumu īstenošanu. Pēc KNAB iniciatīvas šajā jomā ir veikti vairāki pasākumi. Nacionālā korupcijas novēršanas un apkarošanas stratēģija paredz vairākus sabiedrības izglītošanas un līdzdalības paaugstināšanas pasākumus pretkorupcijas jomā. GET atzīmē, ka šīs politikas īstenošanā ir iesaistījušās arī NVO. Bez tam tiks sagatavotas speciālas TV programmas par pretkorupcijas jautājumiem. Tomēr GET atzīmē, ka nav veikti nekādi oficiāli pētījumi, kas sniegtu skaidrāku priekšstatu par korupcijas apmēriem Latvijā, par veidiem, kādos izpaužas šī korupcija, par jomām, kurās visbiežāk sastopama korupcija un par tās sekām. GET uzskata, ka šāda pētījuma rezultāti varētu tikt izmantoti piemērotāka un tādējādi arī efektīvāka pretkorupcijas plāna izstrādāšanai. Tādējādi **GET iesaka veikt visaptverošu izvērtējumu korupcijas problēmām Latvijā, un tā precīzāk definēt Latvijas stratēģiju korupcijas novēršanas un apkarošanas jomā.** Bez tam šāda pētījuma rezultātu publicēšana palīdzēs paaugstināt sabiedrības informētības pakāpi attiecībā uz korupcijas jautājumiem.

34. Valsts un pašvaldību institūciju pasākumi publiskās informācijas pieejamības jomā tiek adekvāti reglamentēti. Valsts Datu inspekcija veic publiskās informācijas pieejamības pārraudzību. Informācijas atklātības likums paredz sīki reglamentētus un skaidrus noteikumus attiecībā uz informācijas pieejamību un ierobežotas pieejamības informāciju. Valsts pārvaldes iekārtas likums paredz noteikumu, ka valsts pārvaldei "jāiesaista savos pasākumos sabiedrības pārstāvji", organizējot publiskas apspriešanas, nodrošinot tiešu sabiedrības līdzdalību lēmumu pieņemšanas procesā un tiesību aktu projektu izstrādāšanā. Šķiet, ka visplašāko sabiedrības interesi un līdzdalību piesaista vides jautājumi. Tomēr GET nebija spējīga novērtēt, cik efektīvi praksē funkcionē informācijas pieejamības sistēma un sistēma, kas nodrošina sabiedrības līdzdalību valsts pārvaldes institūciju pasākumos. NVO pārstāvji, ar kuriem tikās GET, norādīja, ka gan fiziskām, gan juridiskām personām reizēm rodoties sarežģījumi attiecībā uz informācijas pieejamību, it īpaši pašvaldību līmenī. **GET iesaka veikt pasākumus, lai nodrošinātu vieglāku piekļuvi publiskai informācijai, jo īpaši pašvaldību līmenī.**

35. Administratīvā procesa kontroles kārtību reglamentē atbilstošie likumi un Ministru kabineta noteikumi. Kā norādīts šī ziņojuma aprakstošajā daļā, pašlaik visa administratīvā procesa kontroles sistēmu sīki reglamentē Administratīvā procesa likums, kas stājās spēkā 2004. gada 1. februārī. GET uzskata, ka vispārīgais administratīvā procesa kontroles mehānisms ir pietiekami efektīvs.

36. Saskaņā ar dažu Latvijas institūciju amatpersonu pārstāvju atzinumu, kas tika izteikts GET vizītes laikā, Valsts Cilvēktiesību birojs un Prokuratūra veic funkcijas, kas ir līdzīgas ombuda funkcijām. Tomēr GET uzskata, ka šāda analogija ir neprecīza. Ombuds, kas ir neatkarīga institūcija un ko var uzskatīt par korupcijas apkarošanas un novēršanas papildu institūciju, veic savas aktivitātes citās jomās un ir vairāk vērsts uz pilsoņu tiesību aizsardzību pret valsts pārvaldes ļaunprātīgu varas izmantošanu. Tiek apsvērta iespēja izveidot ombudu. Tādējādi **GET iesaka veikt pasākumus, lai paātrinātu tiesībsarga (ombuda) institūcijas izveidošanu.**

37. Valsts Civildienesta likums reglamentē valsts civildienesta ierēdņu pieņemšanu darbā un pārcelšanu citos amatos atkarībā no valsts interesēm un attiecīgo ierēdņu personiskā snieguma. Šis Likums piemērojams tikai valsts civildienesta ierēdņu amata pretendentiem, kuri tiek pieņemti darbā tā saucamajās tiešās pārvaldes iestādēs. Valsts Civildienesta likums nav piemērojams pašvaldību ierēdņiem. GET uzskata, ka Darba likums, kas piemērojams šīm amatpersonām, pietiekami nereglamentē specifiskos pašvaldību amatpersonu darba pienākumus, kas var radīt paaugstinātu korupcijas risku pašvaldību līmenī. Tādējādi **GET iesaka paplašināt Valsts Civildienesta likuma piemērošanas apjomu un civildienesta ierēdņu statusu attiecināt arī uz pašvaldību amatpersonām (vai arī izstrādāt speciālus normatīvos aktus šajā jomā).**

38. GET arī norāda, ka nepastāv reglamentēta personāla rotācijas sistēma un pieteikumanketu datu pārbaudes sistēma. Kaut arī darba piedāvājumos tiek pieprasīts, lai pretendenti norādītu visas iepriekšējās sodāmības, "atkarību no jebkuriem ārvalstu speciālajiem dienestiem" un visas pirmstiesas izmeklēšanas, kas ierosinātas pret pretendentu, sistemātiskai pieteikumanketu datu pārbaudei, it īpaši attiecībā uz augsta ranga amatu pretendentiem, joprojām trūkst tiesiskā regulējuma. Tādējādi **GET iesaka izveidot atbilstošu tiesisko regulējumu to personu datu pārbaudei, kas kandidē uz vadošiem amatiem valsts pārvaldē.**

39. GET atzīmē, ka tiek sekmīgi īstenota civildienesta ierēdņu pretkorupcijas apmācību programma. Apmācību programmas un mācību līdzekļi ir ļoti kvalitatīvi, un pasniedzējiem ir nepieciešamā kvalifikācija.

40. GET atzīmē, ka pēdējos gados ir gūti ievērojami panākumi interešu konflikta novēršanā. 2002. gada maijā Latvija pieņēma Likumu „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā”, kas paredz galvenos noteikumus, lai novērstu valsts amatpersonu interešu konfliktu, kā arī nosaka to fizisko un juridisko personu rīcību, kuras nav valsts vai pašvaldību amatpersonas un kurām deleģētas valsts pārvaldes funkcijas. Likums nosaka, ka šie noteikumi piemērojami gan vecākajām valsts un pašvaldību amatpersonām, gan arī tām personām, kuras veic valsts pārvaldes vai pašpārvaldes funkcijas un šajā sakarā ir tiesīgas izdot administratīvos aktus un veikt uzraudzības, kontroles, izmeklēšanas vai soda uzlikšanas funkcijas attiecībā uz personām, kuras neatrodas viņu tiešā vai netiešā pakļautībā, vai rīkoties ar valsts vai pašvaldību mantu, tajā skaitā ar finanšu resursiem. Šīs personas tiek uzskatītas par valsts amatpersonām. Likums arī paredz kārtību, kādā valsts amatpersonas iesniedz ienākumu un īpašuma deklarācijas un notiek iesniegto datu pārbaude. Par šī Likuma ieviešanu atbild KNAB. GET uzskata, ka Likums „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” ir pietiekami efektīvs. Tomēr GET konstatē, ka to profesiju pārstāvjiem, piemēram, ārstiem vai skolotājiem, kuri, neraugoties uz faktu, ka viņi nav valsts amatpersonas, veic

nozīmīgus pienākumus publiskajā sektorā (un varētu būt pakļauti korupcijas riskam), vajadzētu piemērot regulējumu par neatbilstošu uzvedību, tai skaitā koruptīviem nodarījumiem.

41. GET atzīmē, ka neeksistē vienots civildienesta ierēdņu ētikas kodekss, vienīgi valdības apstiprinātā instrukcija "Ierēdņa uzvedības principi". Kā norādīts šī ziņojuma aprakstošajā daļā, dažām valsts iestādēm ir savi ētikas kodeksi. Valsts ieņēmumu dienests ir nodibinājis Ētikas komisiju, kas koordinē un vada profesionālās ētikas apmācības kursus un izmeklē amatpārkāpumu gadījumus. Bez tam minētais dienests ir sastādījis instrukcijas projektu "Valsts ieņēmumu dienesta amatpersonu un darbinieku uzvedība gadījumos, ja viņiem tiek piedāvāts kukulis". Vairāki no šiem kodeksiem paredz nopietnas sankcijas amatpārkāpumu gadījumos. Visbiežāk piemērotās sankcijas ir aizrādījums, rājiens, algas samazināšana par 20 procentiem uz 6 mēnešiem, pazemināšana amatā vai pārcelšana citā amatā, atbrīvošana no darba. GET uzskata, ka šie kodeksi ir vienkārši piemērojami praksē. Tos varētu pieņemt kā paraugus citas valsts iestādes un ministrijas. **GET iesaka veikt pasākumus, lai civildienesta ierēdņu ētikas kodeksi tiktu ieviesti visās valsts un pašvaldību iestādēs.**

42. Attiecībā uz jautājumu par dāvanu un ziedojumu pieņemšanu GET atzīst, ka šo jautājumu pienācīgi reglamentē Likums „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” (13. un 14. pants). Dāvanu un ziedojumu pieņemšanas kontroli un uzraudzību veic KNAB nodaļa.

43. Krimināllikuma 315. pants paredz vispārēju katra pilsoņa pienākumu ziņot par smagiem noziedzīgiem nodarījumiem, tajā skaitā par korupcijas gadījumiem. Noteikumi par valsts amatpersonu pienākumu ziņot par koruptīvajiem nodarījumiem ir ietverti ētikas kodeksos, piemēram, Valsts ieņēmumu dienesta ētikas kodeksā. Tomēr neeksistē īpašs (papildus KL 315. pantā minētajam) valsts amatpersonu pienākums ziņot par aizdomām par korupciju vai citiem nodarījumiem valsts pārvaldē. Kaut arī Fizisko personu datu aizsardzības likums (13. pants) paredz, ka personas datus atļauts izpaust tikai pēc rakstiska pieprasījuma vai līguma, kas nosaka datu izmantošanas mērķi, ja likumā nav noteikts citādi, GET uzskata, ka ziņotāja konfidencialitātes nodrošināšana ne vienmēr nozīmē, ka tiek nodrošināta pilnīga šādas personas aizsardzība pret vajāšanu darbavietā. GET ievērojusi, ka nepastāv nekādi pasākumi, kas ļautu aizsargāt ziņotājus (godprātīgos) pret represijām. Tādējādi **GET iesaka noteikt visām amatpersonām skaidru pienākumu atbilstoši savam publiskajam statusam ziņot par iespējamiem koruptīviem nodarījumiem un izveidot adekvātu aizsardzības sistēmu tām amatpersonām, kas ziņo par šādu rīcību.**

IV. III TĒMA – JURIDISKĀS PERSONAS UN KORUPCIJA

a. Situācijas apraksts

Juridiskas personas definīcija

44. Komerclikums reglamentē visu kapitālsabiedrību veikto komercdarbību, tajā skaitā sabiedrību ar ierobežotu atbildību komercdarbību. Sabiedrība ar ierobežotu atbildību var būt vai nu "privātā" sabiedrība (tās akcijas nav vērtspapīri un var tikt nodotas tikai ar līgumu palīdzību), vai arī akciju sabiedrība (tās akcijas tiek pārdotas publiski). Kapitālsabiedrības

atbildība ir ierobežota tikai ar sabiedrības kapitāla vērtību, un akcionāri ir atbildīgi tikai sava ieguldījuma vērtības robežās. Iespējams nodibināt kapitālsabiedrību ar papildus atbildību, kuras gadījumā viens no akcionāriem ir personiski atbildīgs par sabiedrības saistībām.

Reģistrācija un datu pieejamība

45. Prasības, kas jāievēro, dibinot kapitālsabiedrību (sabiedrību ar ierobežotu atbildību vai akciju sabiedrību), un reģistrācijas process rada ievērojama informācijas kopojuuma nepieciešamību. Abu veidu sabiedrību nodibināšanai nepieciešams uzrādīt noteiktos datus par pamatkapitāla apjomu (publiskas sabiedrības gadījumā tas ir ievērojami lielāks), dibinātājiem (vai nu fiziskām, vai juridiskām personām, bez tautības ierobežojumiem), valdes sastāvu, padomes sastāvu un informācija par revidentu. Gan sabiedrībai ar ierobežotu atbildību, gan akciju sabiedrībai ir nepieciešams revidents, kura funkcijas ir noteiktas atsevišķi. Direktoru darbošanās citās sabiedrībās tiek stingri reglamentēta. Kapitālsabiedrības reģistrācijai nepieciešams iesniegt plaša apjoma informāciju par sabiedrību, tajā skaitā dibināšanas līgumu un statūtus. Reģistrācija tiek publiski paziņota oficiālajā laikrakstā. GET neizdevās noskaidrot, kādā mērā Uzņēmumu reģistra informācija ir pieejama sabiedrībai.

Darbības ierobežojumi veicot funkcijas juridiskas personas ietvaros

46. Krimināllikuma 36. pants (Sodu veidi) un 44. pants (Tiesību ierobežošana) paredz tiesību ierobežošanas sistēmas noteikšanu kā papildsodu, kas tiek noteikts uz laiku no 1 gada līdz 5 gadiem. Šī sistēma paredz aizliegumu nodarboties ar uzņēmējdarbību (proti, personai nevar piederēt kapitālsabiedrība, tā nevar būt kapitālsabiedrības akcionāre un nevar vadīt kapitālsabiedrību), ieņemt valsts amatus vai veikt valsts vai aizliegumu uz speciālās likumā paredzēto atļauju vai tiesību iegūšanu. Ir noteikta juridisko personu civiltiesiskā atbildība un saskaņā ar KPK 101., 102. un 103. pants paredz tiesību celt civilprasību pret juridisku personu, ceļot civilprasību pret to personu, kura veikusi noziedzīgu rīcību juridiskās personas vārdā. Tā kā pret juridisku personu nevar ierosināt krimināllietu, nepastāv pamats ierosināt lietu par kukuļošanu, tirgošanos ar ietekmi vai noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu par labu juridiskajai personai¹⁶. Par darba pienākumu nolaidīgu pildīšanu, koizdarījis uzņēmuma (uzņēmējsabiedrības), organizācijas "atbildīgais darbinieks", ja ar to radīts būtisks kaitējums uzņēmuma (uzņēmējsabiedrības), organizācijas vai ar likumu aizsargātām citās personas tiesībām un interesēm paredzēta kriminālatbildība. Nav pieejami skaitliskie dati par kriminālvajāšanas uzsākšanu pret fiziskām personām, kas pilda vadītāja funkcijas juridiskajā personā.

Sankcijas

48. Tiesību aktos nav noteiktas nekādas sankcijas, kas būtu piemērojamas juridiskai personai par kukuļošanu, tirgošanos ar ietekmi un noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu.¹⁷

¹⁶ Ierosinātie Krimināllikuma grozījumi paredz noteikt korporatīvo atbildību un paplašināt kriminālatbildības piemērošanu juridiskajām personām, kuras tiek apsūdzētas kukuļošanā, ietekmes izmantošanā un noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanā. Ir ierosināti būtiski tiesību grozījumi, lai paplašinātu kriminālatbildības režīmu un nodrošinātu iespēju uzsākt juridiskas personas kriminālvajāšanu, neuzsākot secīgu fiziskas personas kriminālvajāšanu sakarā ar kukuļošanu, ietekmes izmantošanu un noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu. Alternatīvā variantā paredzēta vienlaicīga juridiskās un fiziskās personas kriminālvajāšana vienas krimināllietas ietvaros (skat. VI pielikumu).

¹⁷ Likumprojekts paredz piemērot juridiskām personām šādas sankcijas: likvidācija, tiesību ierobežojums (aizliegums veikt kādu noteiktu komercdarbības veidu, atņemt atļaujas vai tiesības, kas paredzētas ar kādu noteiktu likumu, noteikt

Tā kā nav paredzēta kriminālbildība attiecībā uz juridiskām personām, nav arī nekādi ar to saistītie reģistri. Pašlaik neeksistē nekādi reģistri par uzņēmumiem (kapitālsabiedrībām), kuras sauktas pie atbildības par koruptīvu darbību veikšanu. Iepriekš minēto paredz izstrādātais likumprojekts.¹⁸

Nodokļu sistēma un valsts iestādes nodokļu jomā

49. Nodokļu sistēma neaizliedz izdevumu, ceļa izdevumu, dāvanu, ziedojumu utt. deklarēšanu kā atskaitāmos izdevumus, kaut arī šie izdevumi "nav saistīti ar uzņēmējdarbību". Valsts ieņēmumu dienests (VID) ir izstrādājis detalizētu kārtību, kādā VID tiek ziņots par nodokļu un finanšu pārkāpumiem. VID Finanšu policijas nodaļai ir tiesības piekļūt kapitālsabiedrību dokumentiem. Saskaņā ar Likuma „Par nodokļiem un nodevām” 35. panta otro daļu, “Visos gadījumos, kad nodokļu maksātājs ir pieļāvis pārkāpumus, par kuriem paredzēta kriminālbildība, Nodokļu pārvaldes ierēdnim, kurš tos atklājis, ir pienākums 10 dienu laikā iesniegt par tiem ziņojumu un materiālus attiecīgajai valsts institūcijai krimināllietas ierosināšanai”.

Grāmatvedības pārkāpumi

50. Likums „Par grāmatvedību” paredz visu grāmatvedības pārskatu (dots to uzskaitījums) saglabāšanu uz laiku no 5/10 līdz 75 (attiecībā uz algām) gadiem. Pēc 10 gadiem kapitālsabiedrības pārskati tiek nodoti glabāšanai valsts arhīvos. Uzņēmuma vadītājs ir atbildīgs par grāmatvedības dokumentu kārtošānu. Gadījumos, kad tiek atklāti grāmatvedības viltojumi, nodokļu pārvaldes amatpersonas pienākums ir iesniegt rakstisku ziņojumu attiecīgajai valsts iestādei. Tie uzņēmumi, kuros ir atklāti grāmatvedības dokumentu viltojumi, tiek pakļauti atkārtotam tematiskajam auditam. Krimināllikuma 217. pants¹⁹ paredz sankcijas, kas piemērojamas par “grāmatvedības un statistiskās informācijas noteikumu pārkāpšanu”. Saskaņā ar Likuma „Par grāmatvedību” 16. pantu, uzņēmuma vadītājs, kurš ir pieļāvis grāmatvedības noteikumu pārkāpumu vai grāmatvedības datu ļaunprātīgu sagrozīšanu, oficiāli noteikto pārskatu neiesniegšanu vai grāmatvedības dokumentu nozaudēšanu, tiek saukti pie

---

aizliegumu veikt noteiktus ekonomiska rakstura pasākumus uz laiku no viena gada līdz pieciem gadiem), īpašuma konfiskācija, naudassods (ne mazāks par vienu minimālo mēnešalgu un ne lielāks par desmit tūkstošiem minimālo mēnešalgu). Lai nodrošinātu šo spriedumu izpildi, to kopija tiks nosūtīta iestādei, kura reģistrējusi attiecīgo kapitālsabiedrību.

¹⁸ Grozījumi likumā Par sodu reģistru (stāsies spēkā vienlaikus ar Krimināllikuma grozījumiem) paredz reģistrēt Sodu reģistrā arī informāciju par juridiskajām personām, kuras ir turētas aizdomās, apsūdzētas, tiesātas un notiesātas vai attaisnotas sakarā noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu vai ir veikušas noziedzīgus nodarījumus (tajā skaitā korupcijas aktus), bet kuru lietas ir slēgtas vai atliktas vai kurām ir piemērotas administratīvas sankcijas, kā arī juridiskās personas, kuras ir veikušas noziedzīgus nodarījumus un administratīva rakstura pārkāpumus ārvalstīs.

¹⁹ Par uzņēmumam (uzņēmējiesabiedrībai), iestādei vai organizācijai likumos noteikto grāmatvedības dokumentu kārtošānas nosacījumu, gada pārskatu vai statistikas pārskatu sastādīšanas kārtības pārkāpšanu, gada pārskatu, statistikas pārskatu vai statistiskās informācijas savlaicīgu neiesniegšanu vai nepilnīgu iesniegšanu attiecīgajām valsts institūcijām, ja tas izdarīts atkārtoti gada laikā, soda ar piespiedu darbu vai ar naudas sodu līdz divdesmit minimālajām mēnešalgām.

Par uzņēmumam (uzņēmējiesabiedrībai), iestādei vai organizācijai likumos noteikto grāmatvedības dokumentu, gada pārskatu, statistikas pārskatu vai statistiskās informācijas slēpšanu vai viltošanu soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai ar naudas sodu līdz astoņdesmit minimālajām mēnešalgām.

atbildības likumos noteiktajā kārtībā. Tie, kuru pienākumos ietilpst grāmatvedības dokumentu apstrāde vai kuri ir atbildīgi par uzņēmuma, institūcijas vai organizācijas grāmatvedības dokumentiem un gada pārskatu un statistikas pārskatu sastādīšanu un nav iesnieguši savlaicīgi noteiktajām valsts iestādēm gada pārskatus, statistikas datus un statistikas pārskatus paredzētajā laikā un pilnā apjomā, tiek sodīti ar naudas sodu.

Grāmatvežu un citu profesiju loma

51. Grāmatveži, revidenti un citi profesionālie padomdevēji, kas nav izpildījuši Krimināllikuma 315. pantā (skat. 29. punktu) paredzēto ziņošanas pienākumu, tiek saukti pie atbildības. Viņu pienākums ir ziņot par kukuļošanu (pasīvo un aktīvo), kas ir smagi noziegumi, taču nav grāmatvedības likuma pārkāpumi, par kuriem tiek piemērots sods ar brīvības atņemšanu uz laiku, kas mazāks par 5 gadiem (mazāk smagi noziedzīgi nodarījumi). Neeksistē īpaši noteikumi vai instrukcijas, kas paredzētu šo profesiju pārstāvjiem pienākumu ziņot par nodarījumiem. VID reģionālās iestādes, kas veic uzņēmumu revīzijas, var tikt uzskatītas par sava veida revīziju institūcijām, kas ziņo Finanšu policijas nodaļai par atklātajiem neparastajiem vai aizdomīgajiem darījumiem. VID ir izstrādājis iekšējās instrukcijas, kas reglamentē ziņošanas kārtību. Pašlaik parlamentā ir iesniegti priekšlikumi, kā iesaistīt grāmatvežus un padomdevējus speciālistus pretkorupcijas politikas īstenošanā.

b. Analīze

52. Pašlaik spēkā esošie Latvijas normatīvie akti paredz kriminālatbildību fiziskajām personām, kuras veikušas kukuļošanu, tirgošanas ar ietekmi un kukuļošanas rezultātā iegūto līdzekļu legalizāciju juridiskās personas labā (Krimināllikuma 12. pants), un kriminālatbildību uzņēmuma vadītājam, kurš nolaidīgi pildījis savus pienākumus (Krimināllikuma 197. pants). Latvijā pastāv zināma juridisko personu civilā atbildība, taču tikai par nodarījumiem, kurus darbinieks veicis uzņēmuma (labuma guvēja) vārdā. Tā kā šo atbildību nevar uzskatīt par juridiskas personas atbildību par noziedzīgu nodarījumu, Tieslietu ministrija izstrādājusi projektu „Grozījumi Krimināllikumā”. Šie grozījumi paredz juridisko personu kriminālatbildību par nodarījumiem, kas saistīti ar kukuļošanu, tirgošanu ar ietekmi un noziedzīgi iegūto līdzekļu legalizāciju. GET atbalsta šo likumprojektu. Tā kā grozījumi nav iesniegti valdībai un parlamenta debašu iznākums nav skaidrs, **GET iesaka ieviest juridisko personu atbildību par tādiem noziedzīgiem nodarījumiem kā kukuļošana, tirgošanās ar ietekmi un noziedzīgi iegūto līdzekļu legalizācija un paredzēt sankcijas, kas ir efektīvas, proporcionālas un ar preventīvu raksturu saskaņā ar Krimināltiesību pretkorupcijas konvencijas prasībām.**

53. Vizītes laikā GET ar prieku atzīmēja, ka visas korupcijas apkarošanā iesaistītās puses atzīst nepieciešamību noteikt juridisko personu kriminālatbildību par koruptīvajiem nodarījumiem. Tomēr GET radies iespaids, ka tiesībsargājošās institūcijas skeptiski izturas pret iespēju notiesāt juridiskās personas. Viņu bažu pamatā bija fakts, ka pierādījumu vākšana ir ļoti sarežģīts pasākums. Dažādas organizācijas atsaucās uz problēmām, ar kurām tām nācies saskarties, mēģinot atklāt uzņēmumu īstenošanas īpašniekus. GET konstatē, ka nepieciešams veikt izmeklēšanas un tiesu amatpersonu apmācību, lai paaugstinātu viņu prasmi piemērot gaidāmo normatīvo aktu par juridisko personu atbildību.

54. Krimināllikuma 36. un 44. pants paredz papildsoda – tiesību ierobežošanas - piemērošanu noziedzīgu nodarījumu (tajā skaitā koruptīvo nodarījumu) izdarītājiem (skat. 46. punktu augstāk). GET konstatēja, ka šī papildsoda izpildē pastāv dažas problēmas. Visi šie spriedumi tiek iesniegti Komercreģistram, taču minētais Reģistrs neveic nekādus pasākumus saistībā ar šiem spriedumiem attiecībā uz jau esošajiem uzņēmumiem. Kad tiek nodibināta jauna kapitālsabiedrība, Reģistrs var izmantot saņemto informāciju kā pamatu kapitālsabiedrības reģistrācijas atteikumam. Valsts policijā ir speciāla nodaļa, kas atbild par šo tiesas lēmumu izpildi, taču GET saņēma informāciju, ka šajā nodaļā nav pietiekami personāla resursi. Nākotnē spriedumu izpilde tiks uzdots nesen izveidotajam Probācijas dienestam. Kaut arī likums par šī dienesta nodibināšanu jau ir pieņemts, tas vēl nav stājies spēkā. **GET iesaka nodrošināt, lai papildsoda – tiesību ierobežošanas – izpilde praksē būtu efektīva.**

55. Grāmatvedības pārkāpumus reglamentē dažādi likumi. Likums „Par grāmatvedību” tikai nosaka, kā jāveic grāmatvedība. Šo noteikumu pārkāpums rada administratīvo atbildību vai kriminālatbildību. Atbildību un sankcijas nosaka Administratīvo pārkāpumu kodekss un Krimināllikums. Atkārtoti administratīvie pārkāpumi rada noziedzīgus nodarījumus.

56. Vizītes laikā GET saņēma informāciju, ka nodokļu atskaitījumu noteikumus iespējams interpretēt dažādos veidos. Galvenais princips ir, ka katram uzņēmumam saskaņā ar spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem ir jānosaka pašam savi grāmatvedības kritēriji. Nodokļu likumi paredz grāmatvedības reģistru ieviešanu. Nodokļu sistēmas pamatā ir princips, ka ienākumi ir atskaitāmi tikai tad, ja tie ir paredzēti likumā (izdevumi, kas saistīti ar koruptīvajiem nodarījumiem, netiek iekļauti). Likuma „Par uzņēmumu ienākuma nodokli” 5. pants nosaka, ka aizliegts atskaitīt tādus izdevumus kā dāvanas, ceļa izdevumus vai ziedojumus, kas nav saistīti ar uzņēmējdarbības pasākumiem. Vizītes laikā GET saņēma informāciju, ka šis noteikums piemērojams, piemēram, dāvanām, kuras kapitālsabiedrība pasniedz saviem darbiniekiem. GET radās iespaids, ka vairums ar korupciju saistīto izdevumu netiek pieskaitīti pie atskaitāmajiem izdevumiem, taču nodokļu amatpersona nevar noteikt, vai šis pants piemērojams visiem ar korupciju saistītajiem izdevumiem, tajā skaitā maksājumiem par iespējām. Tādējādi **GET iesaka nodrošināt, lai tiesību sistēma nepieļauj par atskaitāmajiem izdevumiem noteikt izdevumus, kas saistīti ar korupciju.**

57. Nodokļu inspektoriem ir pienākums ziņot par neparastiem gadījumiem un aizdomām par noziedzīgiem nodarījumiem. Saskaņā ar iekšējās kārtības noteikumiem nodokļu inspektoram ir pienākums ziņot savam vadītājam vai – atkarībā no aizdomu nopietnības pakāpes – Finanšu policijas nodaļai. Lai ievērotu šo noteikumu, nepieciešams izstrādāt vadlīnijas par ziņošanu par krāpšanas un grāmatvedības nodarījumiem. GET uzskata, ka nodokļu inspektori nepievērš īpašu uzmanību koruptīvo nodarījumu atklāšanai. Bez tam GET saņēma informāciju, ka nepieciešams veikt apmācību korupcijas apkarošanas jautājumos. Tādējādi **GET iesaka apmācīt nodokļu inspektoros un izstrādāt vadlīnijas, kā nodokļu pārbaudēs atklāt korupcijas pazīmes, tajā skaitā „slēptus kukuļus”.**

58. Revidentiem ir saistoša konfidencialitātes nosacījumi, līdz ar to viņi ziņo par finanšu pārskatos atklātajām nepilnībām pašai kapitālsabiedrībai. Ja sabiedrība nevēlas vai nespēj mainīt pārskatu, revidenta pienākums ir sniegt negatīvu atzinumu par šādu pārskatu. Nav paredzētas speciālas sankcijas gadījumā, ja revidents nesniedz negatīvu atzinumu, taču pret revidentu iespējams celt prasību par apzinātu nolaidību vai profesionālo pienākumu nepildīšanu. Nesen papildinātā likuma „Par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanu”

2. panta otrā daļa paredz nodokļu inspektoru, zvērinātu revidentu un zvērinātu revidentu asociāciju pienākumu ziņot par aizdomīgiem darījumiem (kas saistīti ar noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju, tajā skaitā ar korupciju). Tā kā grozījumi šajā likums stājušie spēkā nesen, pašlaik nav nekādas pieredzes attiecībā uz šo ziņošanu. Zvērinātu revidentu asociācija ir izveidojusi darba grupu, kas atbild par vadlīniju izstrādāšanu un apmācībām sakarā ar Likumu „Par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanu”.

59. Izņemot pienākumu ziņot, kas piemērojams attiecībā uz visiem pilsoņiem (Krimināllikuma 315. pants), Valsts kontroles likumā nav paredzēti īpaši noteikumi attiecībā uz pienākumu ziņot, taču Valsts Kontrole izstrādājusi iekšējās kārtības noteikumus, kuri paredz nelikumību atklāšanas gadījumā iesniegt ziņojumu prokuroram vai Valsts ieņēmumu dienestam. Vizītes laikā GET saņēma informāciju, ka šie iekšējās kārtības noteikumi ir efektīvi, jo Valsts kontrole regulāri sniedz ziņojumus par atklātajiem nodarījumiem, tajā skaitā par kukuļošanu. Valsts Kontrole nodrošina sava personāla apmācību (gan iekšēji, gan sadarbībā ar citām tiesībsargājošajām institūcijām), lai apmācītu darbiniekus, kā atklāt korupcijas gadījumus. Vienlaikus ar šīm apmācībām Valsts kontrole izsīdā rokasgrāmatu par krāpšanas un korupcijas gadījumu atklāšanu, kurā tiks iekļauts arī krāpšanas un korupcijas pazīmju apraksts. Kaut arī privāto struktūru revidenti nepiedalās šīs rokasgrāmatas sastādīšanā, tā būs pieejama visiem auditoriem (valsts pārvaldē un privātajās struktūrās strādājošiem).

V. SECINĀJUMI

60. Latvijā esošais tiesiskais regulējums attiecībā uz aresta uzlikšanu korupcijas rezultātā iegūtajiem līdzekļiem (kopumā) ir atbilstošs. Uzlabojumus varētu ieviest, paredzot pasākumus, kas nodrošinātu izmeklēšanas/prokuratūras amatpersonām iespēju uzlikt arestu un noteikt konfiskāciju noziedzīgi iegūtajiem līdzekļiem, kuri vairs neatrodas nodarījuma izdarītāja “rokās”. Bez tam vajadzētu pievērst vairāk uzmanības tam, lai jau izmeklēšanas sākuma stadijās tiktu veikta ekonomiska rakstura izmeklēšana, lai atklātu noziedzīgi iegūtos līdzekļus un ātri saņemtu lēmumu par aresta uzlikšanu mantai, kas ļautu novērst iespējamo mantas nobēdzināšanu. Valsts pārvalde ir veikusi atbilstošus pasākumus, lai izstrādātu politiku, kuras mērķis ir korupcijas novēršana un apkarošana: 2002. gadā ir nodibināts Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs, ir pieņemta Korupcijas novēršanas un apkarošanas stratēģija, tiek reglamentētas valsts iestāžu aktivitātes informācijas pieejamības nodrošināšanai, ir pieņemts jauns likums „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā”. Tomēr korupcijas novēršanas politikas sekmes valsts pārvaldē varētu pastiprināt, iedibinot ombuda institūciju un nepārprotami definējot tiesisko pamatu pašvaldību amatpersonu darbībai. Latvijas tiesību normu sistēmā nepieciešams noteikt juridisko personu atbildību par nodarījumiem, kas saistīti ar kukuļošanu, tirgošanos ar ietekmi un naudas atmazgāšanu un paredzēt sankcijas, kas būtu efektīvas, proporcionālas un profilaktiskas un atbilstu Krimināltiesību pretkorupcijas konvencijas prasībām.

61. Ņemot vērā iepriekš minēto, GET Latvijai rekomendē:

I. ieviest normatīvajos aktos mehānismus, kas nodrošinātu 1) efektīvu pagaidu „iesaldēšanu” un konfiskāciju līdzekļiem, kas atrodas trešo personu īpašumā, 2) iespēju konfiscēt līdzekļus, kuru vērtība ir ekvivalenta korupcijas rezultātā iegūto līdzekļu vērtībai (13.punkts);

II. 1) sagatavot speciālas vadlīnijas policistiem un prokuroriem attiecībā uz pasākumiem, kas veicami, lai efektīvi atklātu apsūdzētā rīcībā esošos līdzekļus, it īpaši korupcijas gadījumu izmeklēšanas sākumā; 2) pastiprināt policistu un prokuroru sadarbību izmeklēšanas sākuma stadijā, lai nodrošinātu iespēju, ka ekonomiskās izmeklēšanas rezultātā iespējams uzlikt arestu korupcijas rezultātā iegūtajiem līdzekļiem (15.punkts);

III. veikt visaptverošu izvērtējumu korupcijas problēmām Latvijā, un tā precīzāk definēt Latvijas stratēģiju korupcijas novēršanas un apkarošanas jomā (33. punkts);

IV. veikt pasākumus, lai nodrošinātu vieglāku piekļuvi publiskai informācijai, jo īpaši pašvaldību līmenī (34.punkts);

V. veikt pasākumus, lai paātrinātu tiesībsarga (ombuda) institūcijas izveidošanu (36.punkts);

VI. paplašināt Valsts Civildienesta likuma piemērošanas apjomu un civildienesta statusu attiecināt arī uz pašvaldību amatpersonām (vai arī izstrādāt speciālus normatīvos aktus šajā jomā) (37.punkts);

VII. izveidot atbilstošu tiesisko regulējumu to personu datu pārbaudei, kas kandidē uz vadošiem amatiem valsts pārvaldē (38.punkts);

VIII. veikt pasākumus, lai civildienesta ierēdņu ētikas kodeksi tiktu ieviesti visās valsts un pašvaldību iestādēs (41.punkts);

IX. noteikt visām amatpersonām skaidru pienākumu atbilstoši savam publiskajam statusam ziņot par iespējamiem koruptīviem nodarījumiem un izveidot adekvātu aizsardzības sistēmu tām amatpersonām, kas ziņo par šādu rīcību (43.punkts);

X. ieviest juridisko personu atbildību par tādiem noziedzīgiem nodarījumiem kā kukuļošana, tirgošanās ar ietekmi un noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācija un paredzēt sankcijas, kas ir efektīvas, proporcionālas un ar preventīvu raksturu saskaņā ar Krimināltiesību pretkorupcijas konvencijas prasībām (52.punkts);

XI. nodrošināt, lai papildsoda – tiesību ierobežošana – izpilde praksē būtu efektīva (54.punkts);

XII. nodrošināt, lai tiesību sistēma nepieļauj par atskaitāmajiem izdevumiem noteikt izdevumus, kas saistīti ar korupciju (56.punkts);

XIII. apmācīt nodokļu inspektoros un izstrādāt vadlīnijas, kā nodokļu pārbaudēs atklāt korupcijas pazīmes, tajā skaitā „slēptus kukuļus”. (57.punkts).

62. Tāpat, GRECO aicina Latvijas attiecīgās institūcijas ņemt vērā ziņojuma analītiskajā daļā norādītos apsvērumus un novērojumus.

63. Saskaņā ar GRECO darba kārtības 30.2. punktu GRECO aicina Latvijas attiecīgās institūcijas iesniegt ziņojumu par augstāk minēto rekomendāciju izpildes gaitu līdz 2005.gada 31.decembrim